

VLČÍ cesta

Opatrně jsem sestupoval po kluzkém zledovatělém svahu k běhuté hladině Zbojského potoka, abych nabral malamatům do misek vodu. Pobřežní křoviny zdobily drapérie jinovatky a kamenité břehy ledová krajka. Dřepl jsem si na plochý kámen vystupující z vody. „Týt – týt.“ Těsně nad hladinou přeletovala dvojice tyrkysových šípů: ledňáčci.

Nabral jsem do dlaně vodu a napil se - ledový doušek chutnal divočinou bukových pralesů a polonín... Již kdysi dávno napsal Julius Komárek ve své knize *Lovy v Karpatech* výstižný postřeh: „Propadl jsem zvláštní chorobě, kterou jsme my, kteří jsme jí byli postiženi, nazvali karpatskou nemocí. Zdá se nevyléčitelná. Jeden z mých dobrých přátel ji vystihl pozměněnou antickou větou: Kdo se jednou napil z karpatské studánky, musí se tam vracet vždycky.“ Pil jsem ze stovek karpatských studánek, potoků,

bystřin i louží. A do Karpat mě to stále táhne a vábí už přes čtyřicet let...

BRLOH

„Ranní kašel je zdravý,“ ozval se z hloubi spacáku namísto pozdravu Filip. Reagoval na moje kuřácké kuckání a citoval legendární kreslený fór Vladimíra Jiráčka. I když si to vůbec nezasloužil, podal jsem mu „sleeping tea“ - hrnek čaje rovnou do postele, jak to dělávají Šerpové zvykavým bílým sáhibům na trecích v Himálaji. Slunce už ozářilo údolí - otevřeli jsme

dveře „buska“ dokořán, aby vyhnalo noční mráz. Zatímco jsme balili, vlétl otevřenými dveřmi do auta střízlík (jeho slovenské jméno je kouzelné: oriešok), usadil se na volant a jal se prozkoumávat palubní desku.

Sbaleno bylo coby dup. Sjeli jsme do Nové Sedlice k penzionu Kremence, kde jsme u majitelky - sympatické paní Márii - doplnili do kanystrů pitnou vodu, v obchodě dokoupili chléb a kofolu a - hurá na cestu. Když jsme v Uličském Krivém fotili nádherný dřevěný kostelík (z roku 1718), dala se se mnou do řeči rusínská babička v šátku: „Krásný listopad jste si vybrali, chlapi. Vloni tu bylo o dušičkách půl metru sněhu a pro vítr jsme na hřbitově nebyli schopni zapálit ani svíčku.“ V Uliči nás u krajnice vítal slibný znak obce: vyjící vlk. A pak už jsme - na radu zoologa Štefana Pčoly - zamířili do „vlčí země“. Uprostřed opuštěné lesní silničky vedoucí do Ruského Potoka (kde také končí) se míhalo a přelávalo černobílé klubko: straky tu ozobávaly přejetou lišku.

I malá osada Ruský Potok se pyšní dřevěným kostelíkem. Zaparkovali jsme před krémmou na návsi a spěchali do divočiny... Nebylo tam daleko, začínala totiž za po-

sledním domkem a za dřevěným křížem s pestře malovaným Kristem...

*Noc která číhá na Slunce
je kořistí svou jistá
Vitr si v lukách bubnuje
na plechového Krista*

Kromě jiných propriet jsem do kapsy ves-ty strčil i pepřový sprej. „Když jedeš na východ Slovenska, musíš mít pepřák,“ tvrdil mi Robert u žejdlíku piva v jedné brněnské hospodě. V posledních letech totiž tráví ve Východních Karpatech Slovenska a na Ukrajině většinu svého času. „Přibýlo tam medvědů, v divočině je potkáš nepříjemně často.“ Medvědí útok jsem už kdysi zažil v Rumunsku a o účinnosti pepřového spreje jsem měl vážné pochybnosti. Nakonec jsem však přece jen zatížil touto položkou expediční rozpočet. Jak také jinak, když pepřák doporučuje taková „medvědí kapacita“, jakou je Kanadčan Charlie Russel (autor knihy S láskou grizzly).

*Príslopec, Výšná Brackaňa, Kyčera,
Borsučiny a Velký Bukovec - to byl náš cíl,
neboť tam se prý jedna z vlčích smeček
vyskytuje nejčastěji. Hned za pastvinami
nad vesničkou začínal bukový les.*

*„Stůj tiše... Les ví, kde jsi.
Musíš mu dovolit nalézt tě.“*

David Wagoner

Zatímco Filip fotil ostošest nádherné podzemní scenerie listnatého lesa, usedl jsem na vyhrátý balvan. V myšlenkách jsem zalétl k mapce, kterou mi ukázal Štefan Pčola. Byla to „mapa zástřelů vlků na území slovenských Východních Karpat v letech 1958 až 2001“. Území bylo černými puntíky doslova poseto. Morbidní termín - zástřely - napadlo mě. Evokoval mi úryvek z bizarní knihy Václava Vokolka De natura sonoris: „Pan Láb přijel ze Sibiře, kde celou zimu pronásledoval šedé kožešiny vyhládlých vlků. Staříčkový pan Duras s divou kšticí prokvetlou mechom lovil celý rok hady kdesi v Jižní Americe. Pan Ráz vycpal počátkem roku svého stého medvěda.“

U Štefana Pčoly jsem si do notesu opsal tuto smutnou statistiku: v letech 1969 až 1992 bylo ve Východních Karpatech uloveno 126 exemplářů vlka, dva vlci byli otráveni strychninem a dva byli srazeni autobusem. Z 95 ulovených exemplářů bylo 47 samců a 48 samic, u ostatních nebylo uvedeno pohlaví. Průměrná hmotnost ulovených vlků byla 35 kilogramů. Nejmenší vážil 17 a nejtěžší 63 kilogramů. Sotva jsme dosáhli hranice lesa, malamat Fram vzrušeně čenichal v trávě: brzy jsem objevil starý vlčí trus - válec jelení srsti. Přivázali jsme psy a začali s Filipem hledat všude kolem: okraj lesního porostu

byl vlčím trusem takřka pokryt - starým i docela novým. Snad jsme objevili vlčí pozorovatelnu - téměř na dohled Ruského Potoka. Vlčí smečka tu patrně ráda odpočívá, má skvělý výhled na celé údolí a na pastviny, které jistě v noci přitahují vysokou zvěř, a přitom má bezpečí hlubokého listnatého hvozdu přímo za zády. Vitr vanoucí z kotle údolí přináší citlivým vlčím čenichům zajímavé a důležité informace. Vlčí čich je totiž fantastický... Plocha s citlivými čichovými buňkami uvnitř čenichu psovitých šelem je mnohem větší než lidská; má přibližně padesátkrát větší počet čichových buněk. Pro představu velikost lidské čichové sliznice není větší než poštovní známka, zatímco u vlků je velká jako pohlednice. Pokusy vědců prokázaly, že vlci jsou tisíckrát až milionkrát citlivější na pachy než lidé. Studie vlků dokázaly, že mohou malou kořist ucítit na vzdálenost nejméně 350 metrů. A byla pozorována smečka, která čichem identifikovala losí krávu se dvěma telaty na vzdálenost více než dva a půl kilometru. Docela jsem vlkům záviděl a o to více respektoval smysly mých malamatů. Dlouho jsme stoupali strmým lesnatým svahem k hřebeni Príslopce. Nikde kolem nebylo jediné stezky. Náhle malamat Misha dábelky zabral a vláčel Filipa za sebou do nejprudšího svahu. Vzápětí jsme se ocitli na „vlčí dálnici“. Lesní půdu zde ušlapaly tlapy generací vlků jako mlat. Když jsme odhrnuli spadané listy, objevili jsme v hlíně mělké jamky po vlčích bězích. V paměti se mi vybavil zážitek Američanky Elizabeth Marshall Thomasové zaznamenaný v její knize Soukromý život psů: „Skoro ze všeho nejdřív jsem si všimla systému stezek, jejich

Spatřit malé vlče v přírodě se poštěstí jen málokomu

Vlčí srst zachycená na větéve

vlastních stezek, které vedly z kopce přes ohromnou přilehlou tundru. Jednou, když jsem vlky sledovala na hlavní stezce vedoucí z východu na západ, jsem objevila něco tak nenápadného a zdánlivě triviálního, že jsem to téměř minula: stezka vedla přes skalní římsu, v níž vyhloubila mělkou kolej. Bylo nezvratné, že tento zářez vyšlapali vlci. Stezka vedla přímo k ústí doupěte, a nebyla tudíž zrovna cestou, kterou by používaly jiné druhy. Kromě toho tam nežila skoro žádná jiná zvířata, která takovou stezku mohla vyšlapat. Ptáci, několik druhů hmyzu, zajáci, lišky, lumíci a hraboši byli vedle vlků a karibů jediní živočichové, kteří žili ve vnitrozemí Baffinova ostrova. Lední medvědi a lidé se zřídka odvážili vydat se z pobřeží hlouběji ke středu ostrova. Významnější bylo, že skalní římsa vystupovala jenom několik centimetrů z kolmé stěny mohutné skalní formace, která se zvedala kolmo vzhůru z jezera, a tak byla stezka v onom místě příliš úzká i pro mě nebo jiného většího tvora - nemohli jsme tam projít, aniž bychom spadli do ledové vody. Římsa byla tedy příliš úzká i pro karibu, který je na Baffinově ostrově kromě vlka jediným dalším zvířetem, jež vyšlapává zaznamatelné stezky. Za další, povrch římsy byl nerovný, a tak se velká část stezky ocitala lehce pod vodou. Toho jsem si všimla nejdříve ze všeho. Představila jsem si vlka, jak se po kotníky ve vodě ráchá na druhou stranu. Brzy mi ale začal docházet pravý význam vyšlapané koleje, až jsem si nakonec uvědomila, že se mi před očima naskytá snad nejdůležitější pohled, na jaký kdy narazím. Nedaleko místa, kde bydlím, je hora, na níž přes sto let po stezce na žulové tabuli přecházejí tisíce turistů v těžkých botách, aniž by ji nějak poznamenali. Jak

Haibun Vlčích hor (2) Díl 15.

dlouho by tam museli šlapat, než by vyhodili prohlubeň? A co kdyby po té stezce chodili jenom vlci? Jenom pět nebo šest vlků každým rokem? A to jenom několikrát týdně a jenom v létě, protože se jim tlapy dotýkají skály pouze tehdy, když stezka a jezero nejsou pokryté sněhem a ledem? Člověk nenarazí tak často na něco prastarého, co vytvořila zvířata. Uvědomila jsem si, že právě to mám před sebou.“

Jaké bylo naše překvapení, když nás po několika desítkách metrů dovedl vlčí chodník k ústí brlohu: velký otvor se černal rovnou před námi a naši psi se cpali do chodby vedoucí pod mohutný skalní blok, nad kterým vyrůstaly mladé buky. Bylo těžké je utišit, vzrušeně čenichali kolem a neskrývaná touha je táhla do hloubi doupěte. S námahou jsem je musel odvléci stranou, aby Filip mohl v klidu fotografovat.

Na sklonku dne jsme dorazili na hřeben a pokračovali po něm po zarostlé pěšince směřem na Velký Bukovec. Západ se rozhořel barvami Malého prince Antoina de Saint-Exupéryho. Usedli jsme na kmen vyvráceného buku a pozorovali velkolepé divadlo. Dobře jsem rozuměl slovům básníka a výtvarníka Bohuslava Reynka: „Město - tam bych přišel o duši.“ V notesu jsem nalistoval citát z knížky De natura sonoris Václava Vokolka: „Zelená krajina: Oblá rozkoš pahorků, moře trav, líbezná plachost zaběhlých křovisek, měnící se přelud horizontu.“ Napadlo mě, že naše vyhlídka je až příliš krásná, než aby to mohla být pravda. Ale - ať jsem víčky mžikal jakkoliv - panorama leželo stále před námi - úchvatné a... skutečné! Kdesi na šerící se polonině zarehtal kůň.

*Já viděl divoké koně
běželi soumrakem
vzduch těžký byl a divně voněl
tabákem
Běželi běželi bez uzdy a sedla
krajinou řek a hor
šper to čert jaká touha je to vedla
za obzor (Jarek Nobavica)*

PO VLČÍ STEZCE

Namlsání nálezy bytových stop vlků zamířili jsme do samého srdce vlčího světa. Nachází se v bukové divočině kolem obce Runina. Ještě před tím jsme si však nemohli nechat ujít dřevěný kostelík sv. Michala archanděla v Topoľe. Má překrásnou polohu - stojí na kopečku nad rusínskou vsí a je od něj nádherný pohled na Bukovské vrchy. „Náš region se vyliďňuje, i turistů k nám jezdí rok od roku méně,“ posteskl si nám při náhodné silniční kontrole jeden policista. Díky Bohu, pomyslel

**Opatrní vlci
žijí skrytým
způsobem
života**

jsem si kacířsky, jako bych chtěl mít nádhernou krajinu jen pro vlky, krkavce, medvědy, jeleny a sám pro sebe.

Zaparkovali jsme na veliké pastvině nad Runinou. Hřeben Bukovských vrchů opisovaly kolem nás kouzelný kruh. Výstup na lesnatý hřeben nad Runianskou kotlinou nám vzal dech. Stoupali jsme prudkým nekonečným rubaniskem a listopadové slunce nám pod batohy kreslilo na zádech slané, propocené mapy. Zastavil jsem se, abych popadl dech, a otočil se do údolí. Můj pohled upoutal starý nakloněný buk, který zázrakem unikl pilám dřevorubců.

*Mít paměť stromu ve stráni
a křídla (Jan Skácel)*

Pak nás již pohltil bukový prales, jímž se vinula jen sotva znatelná hřebenová stezka, kterou evidentně procházeli vlci a medvědi mnohem častěji než člověk. Malamut Fram dlouho a obezřetně očichával a zkoumal každý pařez a každý kámen a váhavě značil. „Ty těm vlkům uděláš v tom jejich značení pěkný hokej,“ usmíval se Filip. Pohlédl jsem před sebe a strnul: na větvičce nad pěšinou povlával ve slabém vánku zachycený chomáček vlčí srsti. Hustý bukový porost kolem nás ukrýval nespočet stop po zákopech. V chrámovém pralesním tichu bylo jen těžké představit si, že tato nádherná místa byla za druhé světové války dějištěm nemilosrdných bojů a válečné vřavy. Ze zákopů vyrůstaly kmeny stromů a zarůstala je křoviska. Divočina zahlazovala stopy lidských rukou a lidské nenávisti. V jednom z buků jsme dokonce našli uvízlý minometný náboj. Podivné memento...

Polední slunce vysoušelo propocená záda. Usedli jsme na bukový vývrát, Filip vytáhl čokoládu a já si zapálil dýmku;

malamuti se svinuli do klubíček. Ti vědí jak odpočívat. Za kopcem před námi se skrývaly polské Běščady, které jsem kdysi prochodil se skvělým polským spisovatelem Edwardem Stachurou, a napravo od nás přecházely hřeben Bukovských vrchů do dřímajících Karpat Podkarpatské Rusi (Zakarpatské Ukrajiny) Nikolaj Šuhaje loupežníka, Ivana Olbrachta, Olekxy Dovbuše, Jaromíra Tomečka...

A všude tady - kolem nás - v karpatském ráji - medvědi, rysové, vlci, orlové, jeleni, krkavci... Byli jsme v dobré společnosti!

Ve vlhké hlíně objevil Filip otisk jeleního kopytka překrytý obří vlčí stopou. Výzkumem vlčí kořisti se na východním Slovensku zabývala a zabývá řada vědců.

„Na vlčím jídelníčku jasně převažuje jelení zvěř,“ prozradil nám už ve Snině Štefan Pčola. „Černou zvěř loví vlci méně, protože ta se stahuje do nižších poloh, kde se přizívuje na polích - například na kukuřici a ovsu. Na domácím zvířectvu vlci u nás příliš škod nepřináší - u nás není oblast chovu ovcí.“ Potravní složení vlčí kořisti je v Nízkých Beskydech analyzováno převážně metodou analýzy koprologického materiálu (koprologie - nauka mikrobiologickém vyšetřování výkalů). Zpráva z roku 1987, kterou uveřejnili zoologové Brtek a Voskář, uvádí, že divočáci tvoří 46,0 % vlčí kořisti, jelení zvěř 23,3 % a srnčí zvěř pouze 5,5 %. Naproti tomu analyzovali zoologové Hell, Slamečka a Gašparík obsah 205 vlčích žaludků a ve zprávě z roku 2001 uvedli, že zbytky srnčí zvěře našli v 40,9 %, jelenů v 30,2 % a černou zvěř v 21,4 % vyšetřených žaludků. Zoolog Findo analyzoval 65 vlčích exkrementů a zjistil, že hlavní vlčí potravou ve slovenských Karpatech je jelení zvěř - v 58 %, černá zvěř - 35 %, zatímco zbývajících 7 % tvoří kořist jiná.

**Vlčí chodník nás dovedl
k ústí brlohu**

Štefan Pčola a jeho informátoři z řad lesníků a myslivců našli ve Východních Karpatech v letech 1982 až 1997 107 zbytků kořisti vlků. Kořist tvořila jelení, černá a srnčí zvěř. Podíl jelení zvěře představoval 90,7 % (z toho jelení - 44,32 %, laně 46,39 % a kolouši 9,27 %), podíl černé zvěře činil 4,6 % a srnčí zvěře 5 %.

V průběhu let 1985 až 1996 bylo pracovníky Ústavu biologie savců AVČR v Brně a pracovníky Veterinární a farmaceutické univerzity v Brně realizováno v zimním období jedenáct expedic do oblasti Bukovských vrchů. Vědci operovali na ploše 24 tisíc hektarů v řídké osídleném území. Členové expedice našli 22 zbytků vlčí kořisti. Dominantní složkou kořisti byla jelení zvěř (76 %), černá zvěř tvořila 14 % a srnčí zvěř a zajíc polní představovali v zimním období pouze doplňkovou kořist. „Potrava vlka se liší podle toho, jaké druhy kořisti má k dispozici v jednotlivých oblastech výskytu,“ tvrdí Štefan Pčola. „V podmínkách slovenských Východních Karpat lze konstatovat, že jeho nejdůležitější potravou jsou kopytníci - jelení, černá zvěř a srny; výjimečně i domácí zvířata jako ovce a hovězí dobytek.“

V Bukovských vrších studoval loveckou strategii vlků Václav Mrlík (z Veterinární a farmaceutické univerzity v Brně), který výsledky svých výzkumů shrnul v roce 1998 do zprávy uložené na Správě Národního parku Poloniny ve Snině. Vlčí loveckou strategii studoval Václav Mrlík v zimních měsících. Zjistil, že 71 % nalezené kořisti bylo uloveno v místech s 20 až 40 centimetry sněhu. V 9 % byly zbytky kořisti nalezené v místech s více než 80centimetrovou sněhovou pokrývkou, což značí, že vlci dávali přednost lovu v oblastech se sněhovou pokrývkou do 40 centimetrů. Padesát devět % kořisti bylo uloveno v nadmořské výšce 400 až 500 metrů nad mořem. Se stoupající nadmořskou výškou loveckých revírů ubývalo. Nejvýše ulovená kořist byla objevena v 650 až 700 metrů nad mořem. Určitě je zajímavým faktem, že 59 % nálezů zbytků kořisti bylo ve vzdálenosti menší než 1500 metrů od okraje obce. Padesát pět % kořisti bylo nalezeno do 1500 metrů od silnice, 41 % kořisti bylo nalezeno mezi 1500 až 3000 metrů od komunikace, 77 % kořisti bylo objeveno pouze do 150 metrů od silnic. Přímo na silnici byly nalezeny tři zbytky vlky ulovené kořisti. Kořist byla obvykle nalezena v lesním porostu. Padesát sedm % kořisti bylo objeveno ve vzdálenosti menší než 500 metrů od okraje lesa. Nejčastěji byl vlčí úlovek nalezen v hlubokých korytech potoků protě-

Bukovské vrchy – domov vlčích smeček

kajících lesním porostem (27 %). Osmnáct % úlovků bylo vypátráno v nelesních křovinatých formacích. Zjistilo se, že 76 % kořisti bylo objeveno v souvislých lesních porostech a pouze v 5 % mimo les.

POVZDECH

Navzdory úsilí zoologů a ochranářů změnit obraz vlka v myslích prostých lidí mnozí lovci i obyvatelé zapadlých vesniček pohlížejí na tuto šelmu v lepším případě s nedůvěrou, v horším s nenávisť. Vlk stále bohužel zůstává lákavou a ceněnou trofej. Bylo by dobré častěji si opakovat slova profesora Julia Komárka, která napsal již před mnoha lety ve svých Lovech v Karpatech, ale která dodnes neztratila svou váhu: „...nestane se žádná škoda, když se dá vlkům plná vůle, aby si občas strhli nějaký slabší kus jelení zvěře. Naopak, výběr, který vlci v Karpatech mezi jelení zvěří odpradávná prováděli, byl vždy mnohem lepší než náš takzvaný průběrný odstřel. Vlci měli v pěstování jelenů rozhodně lepší výsledky než mys-

livci, když se toho ujali sami. Nejsem žádný přepjatý ochranář, ale mám rád pravdu. A musíme si poctivě říci, že jsme našli, když přišli evropské myslivci do Karpat, všude mohutnou jelení zvěř. Nebyla jí sice taková početná stáda jako dnes, kdy chce začátečník střelit jelena ve všem pohodlí za tři dny, ale nebylo jí také málo. Byla to zvěř zdravá, silná a dokonalá, ačkoliv vlků bylo jistě nejméně zrovna tolik jako dnes. Dnes máme vlků málo a jelení zvěře plné revíry, ale její kvalita, co se západních Karpat týče, rychle poklesává. Jenom v Sedmihradsku, kam přišli myslivci nejpozději, se dosud s hojnými vlky udržují mohutní jeleni. Proto myslím, že vlci do Karpat patří i nyní, jako tam byli vždycky, než jsme tam začali hospodařit s puškou a jedem my.“

Jaroslav Monte Kvasnica

Poděkování:

Děkujeme Správě Národního parku Poloniny, Michalu Navrátilovi, Františku „Cafimu“ Cafourkovi a dalším sponzorům za podporu naší výpravy.